

การปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยรุ่นของนักศึกษา:ระดับอุดมศึกษา Maternal Task Adaptation of Undergraduate Students

ชั้นทอง สุขฟอง, พย.ม. (การพยาบาลชุมชน)¹

Khanthong Sukphong, M.N.S. (Community Health Nursing)¹

พัชรินทร์ พูนท้าว, ปส.ด. (การพยาบาล)²

Patcharin Poonthawe, Ph.D. (Nursing)²

Received: November 10, 2020 Revised: November 25, 2020 Accepted: December 2, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยรุ่นและแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยรุ่นของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลเป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์ อายุ 18-24 ปี ที่มาคลอดบุตรที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี จำนวน 14 คน และผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยรุ่น จำนวน 14 คน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย ผู้วิจัย แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของแม่วัยรุ่น แนวคำถามในการสัมภาษณ์แม่วัยรุ่น แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยรุ่น และแบบบันทึกภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม 2562 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า การปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยรุ่น และแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยรุ่น แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การรับรู้ต่อการตั้งครรภ์และการมีบุตรของแม่วัยรุ่น ระยะแรก คือ รู้สึกเสียใจ ผิดหวัง ระยะต่อมา คือ รู้สึกกังวล

¹ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยบูรพา

¹ Registered Nurse, Senior Professional Level, Burapha University Hospital

¹ ผู้เขียนหลัก (Corresponding author) E-mail: sukphong@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² Assistant Professor, Faculty of Nursing, Burapha University

ง สืบสนต่อการใช้ชีวิตที่ต้องปรับตัว และระยะต่อมา คือ รู้สึกว่าต้องอดทนต่อสิ่งรอบข้างและอดทนต่ออารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียวของตนเองทั้งในระยะตั้งครรภ์จนถึงการคลอด และการเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมา 2) การปรับตัวเพื่อการดำเนินชีวิตของแม่วัยเรียน ประกอบด้วย การปรับตัวด้านการเรียน ด้านการเลี้ยงดูบุตร และด้านสังคมและเศรษฐกิจ และ 3) แรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียน ที่สำคัญที่สุด คือ บิดามารดาของตนเอง ที่ให้การยอมรับ ให้กำลังใจ ช่วยเหลือดูแลกิจวัตรประจำวันและค่าใช้จ่าย ช่วยให้แม่วัยเรียนสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตของตนเองได้ดี

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดระบบสนับสนุนให้แม่วัยเรียนได้คงอยู่ในระบบการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทชีวิต แม่วัยเรียน นักศึกษาระดับอุดมศึกษา

Abstract

This qualitative research aimed to study the maternal task adaptation of undergraduate students and their social supports. The informants consisted of 14 undergraduate students aged 18–24 years who delivered at one of the hospital in Chon Buri Province, together with their supporters. The research instruments included the researcher, the college mother demographic record form, the interview guide for college mother, the interview guide for supporter, and the field note. An in-depth interview and observation were performed to collect data from October to December, 2019. Data were analyzed by content analysis and thematic analysis.

The research results revealed that the maternal task adaptation of undergraduate students and their social supports were consisted of 3 themes: 1) the college mother's perceptions toward pregnancy and giving birth:- at the initial period, they were sad and disappointment, at the following period, they were anxiety and confuse, after that, they thought they might be patient for the surroundings and their own emotions, 2) the adaptation for living, comprised the study dimension, the mothercraft dimension, and the socio-economic dimension, and 3) the social supports, the most important is the college mother's parents who provided acceptance and encouragement, took care of daily activities and expenses, these help college mothers to be able to adapt their maternal tasks.

This research suggests that educational executives should apply these research results as a guideline for setting a supporting system to remain the college mothers in the educational system.

Keywords: Task, College mother, Undergraduate student

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีความคาดหวังและต้องการให้วัยรุ่นและเยาวชนทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนให้จบการศึกษาสูงสุด การพูดการสอนเกี่ยวกับเรื่องเพศส่วนใหญ่ถูกมองว่าเป็นการยั่วทางเพศ พ่อแม่จึงมีความลำบากใจในการสอนเรื่องเพศให้แก่ลูก ทำให้วัยรุ่นแสวงหาความรู้เรื่องเพศจากแหล่งความรู้นอกระบบ เช่น กลุ่มเพื่อน อีกทั้งในปัจจุบัน วัยรุ่นสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศจากสื่อประเภทต่างๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ (อรอุมา ทางดี, นฎาประไพ สาระ, และภัทรพงศ์ ชูเศษ, 2561) ผลกระทบที่ตามมา คือ การมีพฤติกรรมเลียนแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันจนเกิดการตั้งครรภ์ไม่พร้อม จะเห็นได้จากข้อมูลการเฝ้าระวังการตั้งครรภ์ในแม่วัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปีในช่วงปี พ.ศ. 2559-2561 โดยสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย พบว่าอาชีพของแม่ก่อนตั้งครรภ์เป็นนักเรียน นักศึกษาถึงร้อยละ 38 รองลงมา คือ ไม่ได้ประกอบอาชีพร้อยละ 22.50 และศึกษานอกระบบโรงเรียนร้อยละ 13 (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562)

การที่วัยรุ่นยังต้องศึกษาเล่าเรียนและอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ปกครอง จึงไม่สามารถรับผิดชอบชีวิตตนเองได้อย่างอิสระ เมื่อต้องรับบทบาทเป็นมารดาทำให้รู้สึกว่ามีการรับผิดชอบกับชีวิตที่เกิดขึ้นและไม่มั่นใจในความสามารถของตนเองที่จะดูแล

ทารกได้ เนื่องจากอายุน้อย ไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารก จากการศึกษาพบว่า การขาดความช่วยเหลือจากครอบครัวมีผลต่อผลลัพธ์ในการเลี้ยงดูทารก และส่งผลต่อสภาวะอารมณ์ของแม่วัยรุ่นด้วย (Sindiwe, Dalena, & Juanita, 2012) และพบว่า หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่ยังไม่ได้แต่งงานจะเกิดความรู้สึกหมดคุณค่าในตัวเอง รู้สึกว่าชีวิตช่วงวัยรุ่นได้สิ้นสุดลง มีการตอบโต้ปฏิกิริยาทางอารมณ์เชิงลบ ห่วงกังวลต่อสภาวะทารกในครรภ์ รวมถึงต้องปรับตัว วางแผนการทำงานและการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาอีกครั้ง (ศศิพันธ์ พันธุ์สุวรรณ, พัชรินทร์ สังวาล, อิชยา มอญแสง, และพัชรินทร์ ไชยบาล, 2555) อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเขียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบพบว่า มารดาวัยรุ่นรับรู้ว่าตนเอง “เหนื่อยแต่มีความสุข” โดยมีความคิด 3 หมวดหมู่ ได้แก่ 1) ความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไปได้ 2) เป็นประสบการณ์ที่ดี และ 3) การมีเป้าหมายในชีวิต (เบญญาภา ธิติมาพงษ์, จันทร์ปภัสร เครือแก้ว, และสุนันทา ชัยวนิชเศรษฐ, 2560) แต่หากเป็นไปได้ มารดาวัยรุ่นก็ไม่ต้องทำให้เกิดการตั้งครรภ์ไม่พร้อมและไม่ต้องการให้การตั้งครรภ์ไม่พร้อมเกิดขึ้นซ้ำอีก (ปัญญากรณ์ ยะเกษม และพัชรภักดิ์ ไชยสังข์, 2557)

จากรายงานสถานการณ์การคลอดในวัยรุ่นเขตสุขภาพที่ 6 ปี 2562 ระบุว่า อัตราการคลอดของวัยรุ่นหญิง อายุ 15-19 ปี เท่ากับ 48.90 ต่อ

พันประชากร ส่วนอัตราการคลอดในกลุ่มเดียวกันของประเทศไทยเท่ากับ 39.60 ต่อพันประชากร เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดชลบุรีมีอัตราการคลอดของวัยรุ่นกลุ่มนี้สูงสุดในเขตสุขภาพที่ 6 และจากข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 พบว่า อัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15-19 ปีของเขตสุขภาพที่ 6 สูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศ (ศูนย์อนามัยที่ 6 ชลบุรี, 2562) ทั้งนี้ ข้อมูลของประเทศไทยพบว่า สถิติการคลอดของหญิงกลุ่มนี้โดยรวมเริ่มมีอัตราสูงขึ้นมาตั้งแต่ปี 2550 จึงทำให้นักวิชาการสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ไม่พร้อมและการคลอดของกลุ่มวัยรุ่นในหลากหลายพื้นที่ ทั้งกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังศึกษาและสิ้นสุดการศึกษาแล้ว โดยเฉพาะในกลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี ส่วนในกลุ่มนักศึกษาที่เป็นเยาวชนและเป็นแม่วัยเรียนที่มีอายุมากกว่า 20 ปี ยังไม่มีการศึกษามาก่อน คณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นของการศึกษาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านต่างๆ ของนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ ผ่านการคลอดบุตรมาแล้ว และยังคงสถานะเป็นนักศึกษาอยู่ในสถานศึกษาเดิม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับเยาวชนรุ่นต่อมา ครอบครัวของเยาวชน บุคลากรทางสาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้บริหาร ในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ เพื่อดูแลเยาวชนในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมตามบริบทของพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อศึกษาแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

แนวคิดเบื้องต้นที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้การศึกษาตามแนวปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮร์เมเนวติกส์ (hermeneutic phenomenology) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นบุคคล โดยเชื่อว่าบุคคลให้คุณค่าหรือความหมายแต่ละเรื่องไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งภูมิหลัง เช่น อายุ การศึกษา วัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม ซึ่งการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮร์เมเนวติกส์เป็นการศึกษาประสบการณ์ตามสภาพที่เป็นจริงตามการรับรู้และการให้ความหมายของผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในสถานการณ์นั้นๆ โดยมีวิธีการค้นหา วิเคราะห์ เขียนบรรยายและอธิบายประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งมาจากการสัมภาษณ์บนพื้นฐานของการรับรู้ส่วนบุคคล ภูมิหลัง สังคม และวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูลโดยตรง โดยมุ่งทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์ในมุมมองของเจ้าของประสบการณ์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คือ แม่วัยเรียน ที่ต้องปรับตัวกับบทบาทการเป็นมารดาและการเป็นนักศึกษา รวมถึงความสัมพันธ์กับสามี เพื่อน ซึ่งแม่วัยเรียนมีแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิต ทำให้รู้สึกว่าตัวเองยังมีคุณค่า และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ตามแนวปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮร์เมเนวติกส์ (hermeneutic phenomenology)

ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์ อายุ 18-24 ปี ที่มาคลอดบุตรที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม 2562

โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ 1) ยังคงสถานะเป็นนักศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) ตั้งครรภ์ครั้งแรก 3) บุตรยังมีชีวิตอยู่ อายุไม่เกิน 1 ปี 4) สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ และ 5) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย สำหรับจำนวนผู้ให้ข้อมูล คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจนได้ข้อมูลที่มีความอิ่มตัว (saturation) กล่าวคือ มีแบบแผนข้อมูลที่ซ้ำกัน และไม่มีประเด็นใหม่เกิดขึ้น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 14 คน และกลุ่มที่ 2 เป็นผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียนที่แม่วัยเรียนกล่าวถึงว่ามีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทการใช้ชีวิตของแม่วัยเรียน เช่น บิดามารดาของตนเอง บิดามารดาของสามี สามี เพื่อน อาจารย์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ได้ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 14 คน

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญ นอกจากประสบการณ์การปฏิบัติงานในคลินิกวัยรุ่นแล้ว ยังมีการเตรียมความพร้อมด้านวิชาการ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลอย่างใกล้ชิดในสถานการณ์จริง

2. แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของแม่วัยเรียน คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับอายุ ลักษณะการศึกษา สถานภาพสมรส ลักษณะที่พักอาศัย สถานที่ฝากครรภ์ จำนวนครั้งที่มาฝากครรภ์ และผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือ จำนวนทั้งสิ้น 7 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบและแบบเติมคำ

3. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แม่วัยเรียน คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม

และประสบการณ์การทำงานด้านการดูแลวัยรุ่น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การรับรู้ต่อการตั้งครรภ์ และการมีบุตรของแม่วัยเรียน และส่วนที่ 2 การปรับตัวเพื่อการดำเนินชีวิตของแม่วัยเรียน มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด

4. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียน คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด

5. แบบบันทึกภาคสนาม คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับรหัสผู้ให้ข้อมูล ครั้งที่สัมภาษณ์ วัน-เวลาที่สัมภาษณ์ สถานที่ในการสัมภาษณ์ และสิ่งที่สังเกตได้ขณะทำการสัมภาษณ์

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นั้น คณะผู้วิจัยนำแนวคำถามในการสัมภาษณ์แม่วัยเรียน (ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2) และแนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียน ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัย (2 คน) และพยาบาลวิชาชีพด้านจิตวิทยา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ .85, .66 และ 1 ตามลำดับ ดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำไปทดลองสัมภาษณ์แม่วัยเรียนและผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียน ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 ครอบครั

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล มีดังนี้ 1) หลังจากโครงร่างวิจัยได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา (เอกสารรับรอง เลขที่ 164/2562 วันที่ 24 กันยายน 2562) คณะผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล และ 2) คณะผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัย

รวมทั้งแจ้งว่าข้อมูลจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับ และนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยขออนุญาต ดำเนินการวิจัยจากผู้อำนวยการโรงพยาบาล ผู้วิจัยหลักฝึกฝนเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก เตรียมผู้ช่วยผู้วิจัยซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 1 คน เพื่อทำการสังเกต บันทึกข้อมูล และบันทึกเทปการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยหลักและผู้ช่วยผู้วิจัยพบผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแม่วัยเรียนที่หอผู้ป่วยหลังคลอด แนะนำตัว ดำเนินการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล (ข้อ 2) และให้ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของแม่วัยเรียน โดยใช้เวลาประมาณ 10 นาที และขออนุญาต บันทึกเทประหว่างการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยหลักทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแม่วัยเรียนตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์แม่วัยเรียน ครั้งที่ 1 โดยใช้เวลาประมาณ 60 นาที ทั้งนี้ ขณะทำการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยผู้วิจัยมีการสังเกตพฤติกรรม และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกภาคสนาม จากนั้นทำการสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 ที่บ้านหรือในชุมชนตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแม่วัยเรียน โดยใช้เวลาประมาณ 30 นาที ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียน ผู้วิจัยหลักและผู้ช่วยผู้วิจัยพบผู้ให้ข้อมูลที่บ้านหรือในชุมชนตามความสะดวก แนะนำตัว ดำเนินการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล (ข้อ 2) จากนั้นผู้วิจัยหลักทำการสัมภาษณ์เชิงลึก 1 ครั้ง ทั้งนี้ ขณะทำการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยผู้วิจัยมีการสังเกตพฤติกรรม และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกภาคสนาม ภายหลังดำเนินการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยจ้างนิสิตฝึกงานที่คณะสาธารณสุขศาสตร์ จำนวน 1 คน เพื่อทำการถอดเทปการสัมภาษณ์ จากนั้นคณะผู้วิจัยร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบเนื้อหาที่วิเคราะห์แล้วร่วมกับผู้ให้ข้อมูล

ทั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลส่วนบุคคลของแม่วัยเรียน วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) โดยอ่านเรื่องราวจากการจดบันทึกการสัมภาษณ์ทั้งหมดและหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูล และให้รหัสข้อมูล (code) คัดแยกข้อมูลรหัสเดียวกันมาอยู่ด้วยกัน และยกประโยคคำพูด (quotation) ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องมาวางเรียงลงรหัส (sub code) สรุปประมวลผลโดยใช้ภาษาวิชาการในการอธิบายเรื่องราวให้ครอบคลุมเนื้อหา คัดเลือกประโยคคำพูดที่ยืนยันข้อสรุปได้ชัดเจนที่สุดมาประกอบ

สำหรับการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Guba and Lincoln (1989) โดยมีวิธีการดังนี้ 1) การตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ทั้งด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านทฤษฎี และโดยผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ 2) การนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์เบื้องต้นย้อนกลับมาตรวจสอบความเข้าใจกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลจริง (member checks) 3) การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และมีความสามารถในการถ่ายโอน (transferability) และ 4) การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบกระตุ้นแนวความคิดในการสร้างแนวคำถามให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา และผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้มีความสามารถในการยืนยัน (conformability)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของแม่วัยเรียน พบว่า แม่วัยเรียนจำนวนทั้งสิ้น 14 คน มีอายุเฉลี่ย 20.70 ปี ($SD = 1.63$) ส่วนใหญ่ศึกษาในภาคปกติ จำนวน 11 คน มีสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน แต่ไม่ได้จดทะเบียน จำนวน 9 คน พักอาศัยที่บ้านเช่า/หอพักมากที่สุด จำนวน 6 คน ทุกคนมาฝากครรภ์ที่โรงพยาบาล ในการตั้งครรภ์ครั้งนี้มาฝากครรภ์มากกว่า 5 ครั้ง จำนวน 11 คน และผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือเป็นบิดามารดาของตนเองมากที่สุด จำนวน 8 คน

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแม่วัยเรียน และผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เกี่ยวข้องที่สนับสนุนหรือช่วยเหลือแม่วัยเรียนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียน และแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การรับรู้ต่อการตั้งครรภ์และการมีบุตรของแม่วัยเรียน การรับรู้เป็นกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้น เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และความเข้าใจของแต่ละคน จากการสัมภาษณ์พบว่า แม่วัยเรียนมีการรับรู้ต่อตนเองและการใช้ชีวิตหลังทราบว่ามีการตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ ระยะแรก คือ รู้สึกเสียใจ ผิดหวัง ระยะต่อมา คือ รู้สึกกังวล งง สับสนต่อการใช้ชีวิตที่ต้องปรับตัว และระยะต่อมา คือ รู้สึกว่าต้องอดทนต่อสิ่งรอบข้างและอดทนต่ออารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียวของตนเองทั้งในระยะตั้งครรภ์จนถึงการคลอดและการเลี้ยงดูบุตรที่เกิดขึ้นมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การรับรู้ระยะแรก รู้สึกเสียใจ ผิดหวังกับการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ เนื่องจากแม่วัยเรียนคาดหวังกับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ต้องการเรียนให้จบปริญญาตรี และคิดว่าการตั้งครรภ์

ครั้งนี้ส่งผลต่อการเรียน บางคนอีกไม่นานก็จะเรียนจบแล้ว และรู้สึกว่าเหตุการณ์นี้ส่งผลต่อความรู้สึกของคนในครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เสียใจมาก เหมือนหนูเป็นคนตั้งความหวังไว้สูง ตั้งอนาคตตัวเองไว้ แล้วมันก็เลยแบบรู้สึกเสียใจ ผิดหวังในตัวเอง แม้ก็เหมือนกับว่าเค้าก็ร้องไห้ เพราะว่าหนูร้องไห้ใจ เค้าเป็นคนที่ชอบร้องไห้ตาม” (ID1)

“เสียใจ ไม่อยากให้มันเป็นแบบนี้ เพราะก็จะเรียนจบอยู่แล้ว เสียใจว่าครอบครัวผิดหวังในตัวเรา เพราะก่อนหน้านี้หนูก็เตรียมไปรอบหนึ่งละ กลัวว่าจะเรียนไม่จบ เค้าก็กลัวว่า หนูท้องแล้วจะไปเรียนได้ไหม หนูก็ว่า หนูจะไปบอกอาจารย์ว่าหนูก็ไม่ได้มีปัญหาว่าเรียนไม่ได้ หนูก็อยากเรียนให้จบ” (ID8)

แม่วัยเรียนรู้สึกเสียใจ ผิดหวัง เมื่อทราบว่าตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตที่ผิดพลาด เกี่ยวข้องกับสุรา และถูกฝ่ายชายหลอกหลวง ไม่แสดงความรับผิดชอบ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“พลาด เสียใจ ร้องไห้อยู่สองวัน หนูก็ไม่ทราบว่าตั้งครรภ์ ประจำเดือนก็มาไม่ปกติอยู่แล้วแต่เดิม ไม่มีอะไรเป็นที่สังเกต หนูไม่ได้อยากให้ผู้ชายมารับผิดชอบ เพราะเป็นการพลาดตอนเมา” (ID3)

1.2 การรับรู้ระยะต่อมา แม่วัยเรียนรู้สึกกังวล งง สับสน เป็นสภาพจิตใจของแม่วัยเรียนเพื่อควบคุมสถานการณ์ ควบคุมสภาพแวดล้อม คิดกังวล สับสนถึงการดำเนินชีวิตต่อไปทั้งเรื่อง การเรียน การตั้งครรภ์ ความสมบูรณ์ของบุตรในครรภ์ บางคนสับสนจนคิดจะไปทำแท้ง หรือกังวลที่จะบอกกับครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“อยากเอาออก คิดกลับไปกลับมา แต่ไม่มีตังค์ เคยปรึกษา 1663 แนะนำที่เอาออกให้ แต่ราคา 5,000-10,000 บาท เด็กสามสี่เดือนยิ่งราคาสูงกว่านี้ คิดที่หนูไม่มีตังค์ แต่ถ้ามีตังค์ก็เอาออก แต่ก็คิด

ว่าแฟนคงไม่ยอมให้อาออก แฟนให้บอกแม่ แต่ก็
ไม่กล้าบอกแม่ กลัวแม่ไม่ให้เราเรียนต่อ และแม่ก็
คงให้อาออก คิดไปคิดมา เลยรจนท้อง 7 เดือน
เอาออกไม่ได้ มาถึงตอนนี้หนูก็รักเค้าแล้ว” (ID10)

จากการให้ข้อมูลของแม่วัยเรียน มี
1 คน ที่ตั้งใจตั้งครรภ์ เนื่องจากฝ่ายชาย/สามีทำงาน
แล้วและต้องการให้มีบุตร แต่แม่วัยเรียนก็มีความกังวล
เรื่องการเรียน การใช้ชีวิตช่วงตั้งครรภ์ที่ต้องปกปิด
ไม่ให้เพื่อนรู้ และกังวลเรื่องการเลี้ยงดูบุตร เนื่องจาก
สามีทำงานเป็นหลัก ไม่ค่อยมีเวลาช่วยเลี้ยงดูบุตร
ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“แฟนอยากมีลูก เลยไม่ได้ป้องกัน ก็กังวล
เหมือนกันนะ แต่ก็ตัดสินใจมี แฟนหนูเป็นในใจเลย
เค้าอยากมีลูกมาก หนูก็กลัวเหมือนกัน อย่างตอน
ไปฝากท้อง เพราะน้ำหนักตัวหนูเยอะด้วย ร้อยกิโล
ก็กังวลตอนเริ่มท้อง หนูไม่ได้บอกเพื่อนหรือใคร หนู
ตัวใหญ่ ไม่มีใครรู้ว่าท้อง ตอนไปเรียน สามีเค้าก็ดูแล
ลูก อุ้มไม่เป็น แต่ช่วยดูแบบห่างๆ” (ID14)

1.3 การรับรู้ระยะต่อมา แม่วัยเรียน
รู้สึกว่าการต้องอดทนต่อสิ่งรอบข้างและอดทนต่อ
อารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียวของตนเองทั้งในระยะ
ตั้งครรภ์จนถึงการคลอด และการเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมา
โดยแม่วัยเรียนต้องรับผิดชอบเรื่องต่างๆ มากขึ้น
นอกจากเรื่องการเรียน ต้องดูแลตนเองช่วงตั้งครรภ์
การเจ็บป่วยช่วงตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูบุตร การเปลี่ยนแปลง
ที่อยู่อาศัย ต้องอดทนเรื่องอารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียว
ที่มีต่อฝ่ายชายและครอบครัวฝ่ายชาย และเรื่อง
ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ต้องอดทนต่อคนรอบข้าง ถือว่าเป็น
ปัจจัยสำคัญเลย อารมณ์แบบว่าอะไรนะ แม่แฟนกับ
ลูกสะใภ้อะไรประมาณนี้ เราไม่ชินกับสภาพสังคมที่
เค้าอยู่กัน หนูก็เลยเหมือนแบบมีฉุนเฉียว หงุดหงิด
ใจร้อนตลอดเวลา เหมือนกับทุกอย่างต้องแก้ไข
ปัญหาด้วยตนเอง แล้วก็เรื่องเงินค่ะ ก็ตอนนี้ก็

ทำงานไปด้วย เสาร์ อาทิตย์ ไปทำงานที่กรุงเทพ”
(ID5)

“ตอนท้องทะเลาะกับแฟนบ่อย เพราะไม่ได้
อยู่ด้วยกัน ทะเลาะหึงหวงเค้า คิดเยอะคิดมาก
กลัวเค้าไปเที่ยว หลังคลอดหนูก็เลี้ยงลูกเองทุกคืน
แฟนก็ไปทำงานเช้ากะ ช่วยดูแลลูกบ้างบางครั้ง จะมี
ปัญหากันเรื่องเงินเรื่องทองละตอนนี้ เดือนนึงจะ
ใช้พอไหม แต่มันก็ยังพอใช้ บางทีหนูก็ขอแม่หนู”
(ID8)

ประเด็นที่ 2 การปรับตัวเพื่อการดำเนิน
ชีวิตของแม่วัยเรียน ทั้งด้านการเรียน ด้านการเลี้ยงดู
บุตร ด้านสังคมและเศรษฐกิจ สภาพของแม่วัยเรียน
มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม
ทำให้ต้องใช้ความพยายามในการปรับสภาพปัญหาที่
เกิดขึ้นออกมาทางด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ
หรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสม จนเป็นสถานการณ์ที่
ตนเองอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้ ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

2.1 การปรับตัวด้านการเรียน มีความ
เกี่ยวข้องกับการแบ่งเวลาในการเลี้ยงดูบุตร บางคน
ต้องหยุดพักการเรียนและกลับมาเรียนต่อหลังคลอด
ขอเปลี่ยนชั่วโมงการเรียนโดยไปเรียนกับเพื่อนต่าง
กลุ่ม บางคนต้องออกไปฝึกงานนอกพื้นที่ ในขณะที่
ที่บางคนบอกว่าโชคดีที่เรียนใกล้จบแล้ว มีวิชาเรียน
น้อยกว่าปกติ อาจารย์รับทราบและเข้าใจ ดังที่ผู้ให้
ข้อมูลกล่าวว่า

“เรื่องเรียนมันก็จะมามีปัญหาสุดๆ เพราะว่า
เราไม่มีเวลาทำวิจัย ถ้าเรียนอย่างอื่นเราไม่มีปัญหา
แต่พอถึงคราวที่เราต้องทำวิจัย เราต้องเอางานไป
ส่งอาจารย์ เราก็จะไม่มีเวลาแล้ว วิจัยก็ทำจนเรา
ไม่ได้นอน เลี้ยงลูกก็ไม่ได้นอนเหมือนกัน หนักกว่า
เดิมอีก” (ID5)

2.2 การปรับตัวด้านการเลี้ยงดูบุตร เริ่ม
ตั้งแต่เมื่อทราบว่าตั้งครรภ์ แม่วัยเรียนลดความเสี่ยง

ที่คิดว่ามีผลเสียต่อบุตรในครรภ์ เช่น การทำงานในร้านเหล้า งดรับประทานยาลดน้ำหนัก งดของหวาน กาแฟ น้ำอัดลม คั้นคว่ำหาความรู้เพื่อดูแลตนเองและบุตรในครรภ์มากขึ้น ไปฝากครรภ์ จากข้อมูลส่วนบุคลพบว่า แม่วัยเรียนมาฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลทุกคน หลังคลอดแม่วัยเรียนบางคนต้องเลี้ยงดูบุตรเองตามลำพังกับฝ่ายชาย มีการเตรียมความพร้อมเพื่อการเลี้ยงดูบุตรโดยปรึกษาบิดามารดาหาข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ หรือกรณีส่งบุตรให้ครอบครัวไปเลี้ยงดู ก็เรียนรู้การเก็บนํ้านมแม่แช่แข็งแล้วส่งไปให้บุตร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ตอนนั้นถ้าหนูรู้ว่าหนูท้อง หนูก็คงจะดูแลตัวเองให้มากกว่านี้ค่ะ เพราะว่ากว่าที่หนูจะมาดูแลเค้าก็ 5 เดือนแล้ว ช่วงเดือนแรกหนูยังทำงานอยู่เลย หนูทำงานร้านเหล้าด้วย พอรู้ว่าท้องก็กลับบ้าน มาบำรุงเค้า ที่หลังเลยกังวลเกี่ยวกับลูก พอเค้าก็กังวลว่าลูกเค้าจะออกมาไม่ครบ หนูก็ชอบกินยาด้วยช่วงนั้น ยาลดน้ำหนัก หนูก็กิน กลัวมีผลกระทบกับลูก” (ID8)

“สิ่งที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเสื้อผ้า ใส่ไม่ได้ แล้วก็กินก็ต้องงดอะไรที่ไม่ควร จากปกติกินกาแฟ น้ำอัดลม ก็ต้องเลิก แล้วก็อะไรที่เป็นของมันๆ ของหวานก็งด เพราะว่ามันเสี่ยงต่อการเป็นเบาหวานตอนตั้งครรภ์ อะไรที่มันมีประโยชน์กินมากขึ้น กินนมเยอะๆ กินโปรตีน” (ID2)

“หลังคลอด พอแม่กลับหนูก็เลี้ยงลูกคนเดียว ลูกตื่นทุก 2 ชั่วโมง เค้าเป็นเด็กผู้ชาย กินจุมากเลยคะ หนูแทบไม่ได้นอน พอให้นมได้ 3 เดือนเต้านมติดเชื้อค่ะ รักษาอยู่เกือบเดือน ลูกเลยต้องกินนมผสม” (ID7)

2.3 การปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นความสามารถของแม่วัยเรียนในการปรับความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และพฤติกรรมให้เหมาะสมตามบทบาทของการเป็นนักศึกษา ที่ใช้จัดการแก้

ปัญหาการดำรงชีวิตประจำวัน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากสถานะเศรษฐกิจ แม่วัยเรียนเมื่อตั้งครรภ์ไม่ได้ทำงานหารายได้เสริม ต้องกลับไปอยู่บ้านของบิดามารดาหรือบ้านของครอบครัวฝ่ายชาย ทำให้ความสัมพันธ์กับเพื่อนเริ่มห่างกันไป แม่วัยเรียนบางคนยังต้องทำงานหารายได้เสริม เก็บเงิน เพราะมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งมีรายได้จากฝ่ายชายซึ่งทำงานแล้ว และขอเงินสนับสนุนจากครอบครัวตนเองและครอบครัวฝ่ายชาย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ตอนนั้นหนูอยู่หอ หนูทำงานจ่ายค่าหอเอง พอท้องหนูก็ทำงานไม่ได้ หนูก็เลยต้องกลับมาอยู่บ้าน หนูไปกลับบ้านเพื่อประหยัดเงิน นั้งรอมเล่ไปเรียน บางวันเจอคนเยอะก็ต้องยืน เพราะว่าบ้านหนูอยู่...หนูนั่งรถที่นิ่งราวๆ ชั่วโมงครึ่ง เรียนเสร็จหนูก็ต้องรีบกลับบ้านเลย ลำบากกว่าตอนไม่ท้อง สัมพันธภาพกับเพื่อนๆ ก็ไม่ค่อยได้พบปะกัน แต่ก็คุยกันปกติ เพราะไม่ได้อยู่หอ” (ID8)

“เพราะว่ามันคือความไม่พร้อม ก็เลยกังวลว่าจะทำยังไง ชีวิตหลังจากนี้จะทำยังไง ก็หนักใจเรื่องนม มันก็มีแค่พอเขากิน บางทีก็ไม่มีพอ ก็เลยต้องกินนมผสม เงินก็ไม่ค่อยมี เพราะหนูก็ไม่ได้ไปทำงานแล้ว ค่าใช้จ่ายมันก็สูงขึ้น” (ID2)

ประเด็นที่ 3 แรงสนับสนุนทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนบทบาทชีวิตแม่วัยเรียน แรงสนับสนุนทางสังคมที่ช่วยเหลือแม่วัยเรียนให้ผ่านชีวิตการตั้งครรภ์และใช้ชีวิตเป็นแม่หลังคลอดได้ เพราะได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของตนเองเป็นหลัก บิดามารดาและบุคลในครอบครัวให้การยอมรับ มีบ้างที่ระแวกแรกรู้สึกเสียใจ แต่ก็ไม่ได้ดุคำ ไม่กดดัน และยังช่วยเหลือดูแลกิจวัตรประจำวันทั้งเรื่องสุขภาพ การกินอยู่ ค่าใช้จ่าย ค่าเทอมดูแลเรื่องการเดินทางมาเรียนหนังสือ ให้กำลังใจช่วงตั้งครรภ์ คลอด และช่วยดูแลบุตรหลังคลอด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“แม่มีรถคันนี้ ก็ยกให้เขาขับไปเรียนทุกวัน พอถึงเวลาไปหาหมอ เขาก็แวะไปหาหมอเลย ให้เงิน พาไปคลอด ไปซื้อยามาให้กิน ยาขับน้ำคาวปลา แล้วก็ดูแลลูกให้เค้า ช่วยเค้า เค้าดูแลลูกของเค้าเองกับน้องสาว ลูกสาวคนเล็กของแม่ตอนนี้อยู่ ป.6 น้องเค้าช่วยเหลือดีมาก ช่วยล้างขวดนม ซักผ้า ผ่าอ้อมน้องทำให้หมดเลย...ตอนนี้เลี้ยงลูกจ้างคนตรงหน้าบ้านให้ช่วยเลี้ยง ตอนเค้าไปฝึกงาน คิด 5,500 ต่อเดือน เลี้ยง 7 โมงถึง 5 โมง จนเค้ากลับมา แล้วก็ไปรับลูกเอามาเลี้ยงเอง” (มารดา ID3)

“ตอนเค้าโทรมาบอก แม่ก็เสียใจนะ แต่จะทำไฉนได้ละ ก็ต้องดูแลกันไป เค้าก็เลิกกับผู้ชายแล้วด้วย แม่ก็ต้องขึ้นมายุ่งเป็นเพื่อนเค้าที่หอ ซื้อของมาให้ ก็อยากให้ออกของดี ๆ ช่วงคลอดก็อยู่กับแม่ หลังคลอดก็ต้องช่วยเขาเลี้ยงลูกที่หอ แม่ทำสวนก็ทำงานมา ตอนนั้นก็พาลูกเขากลับมาเลี้ยงที่บ้าน เค้าก็กลับบ้านมาหาลูกเค้าทุกอาทิตย์ เค้าก็ดีนะ กลับมาก็ช่วยแม่ทำงานที่บ้านด้วย เลี้ยงลูกเค้าด้วย” (มารดา ID6)

นอกจากแรงสนับสนุนจากครอบครัวของแม่วัยเรียนแล้ว ฝ่ายชายและครอบครัวฝ่ายชายก็ช่วยให้ที่พักอาศัย ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในกิจวัตรประจำวัน รวมถึงการช่วยเหลือบุตร ค่าใช้จ่ายของบุตร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“แฟนหนูค่ะ ดูแลทุกอย่างเลย เค้าดูแลทุกอย่างแบบว่าหนูเป็นแท่งคุกคามใช้ไหม หนูลูกไปไหนไม่ได้เค้าก็ต้องทำทุกอย่าง คอยหาข้าวหาปลาให้กิน ล้างจานให้ ซักผ้าให้ทุกอย่าง แล้วก็หาของดี ๆ ให้เราทาน ให้ลูกเราทาน เค้ากลัวลูกจะไม่แข็งแรง แล้วก็เวลาลูกคลอดออกมาก็ดูแลทั่วไป มีอะไรแบบกตัญญูหน่อย ตัวอะไรก็คด โดนอะไรก็คด เรื่องดูแลทั่ว ๆ ไปค่ะ” (ID4)

ส่วนอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำรายวิชา ก็ช่วยรับฟังปัญหาของแม่วัยเรียน ช่วยให้

ลาเรียน ให้เปลี่ยนกลุ่มเรียนเมื่อต้องไปฝากครรภ์ แสดงความห่วงใย สอบถามเรื่องสุขภาพของแม่วัยเรียนและการเลี้ยงดูบุตร เพื่อนของแม่วัยเรียนมีบทบาทเป็นผู้รับฟังปัญหา ให้กำลังใจ ช่วยเหลือเรื่องการเรียน และช่วยพาแม่วัยเรียนมาคลอด ช่วยเดินเอกสารของบุตรระหว่างแม่วัยเรียนคลอด ส่วนบุคลากรทางสาธารณสุขก็ให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพตั้งแต่การฝากครรภ์ถึงระยะหลังคลอดดูแลสุขภาพบุตรของแม่วัยเรียนช่วงนอนพักในโรงพยาบาล และสนับสนุนเสริมเมื่อแม่วัยเรียนมีน้ำนมแม่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูบุตร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“บางทีหมอนัดตอนเช้า หนูก็จะขอเลื่อนไปเรียนอีกเซกหนึ่งที่เรียน 11 โมง หนูก็จะมาคุยกับอาจารย์ว่า หนูต้องไปหาหมอ ปรับเวลาเรียน อาจารย์ก็เข้าใจ ช่วงคลอดอาจารย์ก็ให้หยุดเรียน ตอนสอบก็ให้เราไปนั่งที่สบาย ๆ กว้าง ๆ เพราะท้องใหญ่มากแล้ว” (ID8)

“ก็เค้ามาบอกว่าท้องตอนท้องใหญ่มากแล้ว หนูก็เห็น แต่ก็เคยแซว ๆ เล่น เขาก็ว่า เปล่าก็เลยไม่ว่าอะไร ตอนนั้นก็ไม่ได้ช่วยอะไร เพราะไม่รู้ เค้ามาบอกตอนใกล้คลอดแล้ว ก็เลยช่วยพาเค้ามาคลอด ช้อนมอดูไรด์กันมา เหมือนมีน้ำเตาเหมือนฉี่เลย ก็ให้เขานั่งกลาง มีเพื่อนอีกคนเป็นคนขี่มอเตอร์ไซด์ กลัวเขาดก หลังคลอดก็มาเล่นกับน้องบ้าง มีแม่เขามาช่วยเลี้ยงน้องที่หอเค้าค่ะ” (เพื่อน ID10)

“อาจารย์มาถามหนูว่านมเป็นไงบ้าง อาจารย์เค้ารู้ตั้งแต่ท้อง พอคลอดแล้ว อาจารย์มาถามว่านมออกบ้างไหม กินนมแม่อย่างเดียวหรือว่านมผงด้วย ก็เลยบอกเขา เขาก็บอกเดี่ยวเขาจะติดต่อโรงพยาบาลให้ช่วยเหลือเรื่องนม หนูก็เข้ามาที่โรงพยาบาล พี่พยาบาลเขาก็เข้ามาถาม ปั่นนมบ่อยไหม ถ้าไม่บ่อยนมจะแห้งนะ คือตอนนั้นหนูก็ไม่ค่อยได้มีเวลาปั๊มนมค่ะ และลูกก็ไปอยู่กับแม่ที่

บ้านแล้ว พี่พยาบาลเขาก็หามกระป๋องมาให้ก่อน เวลาหนูกลับบ้านก็จะเอามานมไปให้ลูก” (ID2)

บุคคลรอบข้างที่กล่าวมาทั้งหมดได้ให้ความช่วยเหลือแม่้วยเรียนในระยะต่อมา แต่เมื่อเริ่มพบกับปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคนแรก คือ ตัวแม่้วยเรียนเอง โดยแม่้วยเรียนกล่าวว่าสามารถผ่านเรื่องราวต่างๆ มาจนทุกวันนี้ เพราะว่าตนเองมีความรับผิดชอบ คิดต่อสู้กับความคิดแง่ลบของตนเอง ไม่สนใจสิ่งที่คนอื่นคิดว่าเป็นปัญหา ไม่มองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปัญหา หมั่นให้กำลังใจตัวเองบ่อยๆ แล้วก็มองคนรอบข้าง มองคนที่เขาให้กำลังใจ มองถึงอนาคตข้างหน้า ต้องเข้มแข็งมากพอ ต้องปรับเวลา วางแผนให้ดี เรื่องเวลา ต้องจัดการเรื่องเรียนและเรื่องอื่นๆ ของตัวเองให้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้แม่้วยเรียนรู้สึกพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง และหากให้แม่้วยเรียนสามารถปรับเปลี่ยนเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา แม่้วยเรียนอยากเรียนให้จบ มีงานทำแล้ว จึงคิดมีบุตร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“หนูไม่ได้รู้สึกว่ามันเป็นปัญหาในเรื่องของการเรียนหรือเรื่องอื่นๆ เลย หนูรู้สึกหนูโชคดีนะ เพราะแบบว่าเรามีเร็ว แล้วแบบเหมือนเรามีความรับผิดชอบมากขึ้น เพราะว่าหนูต้องดูแลหลายๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียนด้วย ทำงานด้วย แล้วก็ดูแลตัวเองด้วย พอลูกคลอดออกมาแล้วก็ต้องดูแลลูกด้วย...(สิ่งสำคัญที่ทำให้ผ่านมาได้)... หนูคิดว่าความรับผิดชอบของตนเองมากกว่าค่ะ” (ID4)

“ให้เจออะไรก็ไม่กลัวแล้ว เพราะสิ่งที่หนูกลัวที่สุดในชีวิตก็คือท้อง กลัวที่บ้านรับไม่ได้ กลัวโน่นนี่ แต่ตอนนี้หนูผ่านเรื่องราวต่างๆ มาได้หมด สิ่งทีกลัวที่สุดมันเกิดขึ้นแล้ว หนูให้ตัวเอง 10 คะแนนเต็ม ที่สู้มาถึงทุกวันนี้ หนูไปไหนมาไหนได้ไปเรียนได้ เล่าให้ใครฟังก็บอกว่าสู้มาได้ขนาดนี้เลย”

(ID10)

“มันขึ้นอยู่กับตัวเรา ถ้าหนูเครียดไปกับมันก็จะทำให้หนูแย่ การเรียนก็จะตก พยายามทำให้ตัวเองแฮปปี้ ไม่ไปสนใจสิ่งที่คนอื่นคิดว่าเป็นปัญหา เราอย่ามองว่ามันเป็นปัญหา” (ID11)

“ผ่านช่วงเวลานั้นมาได้ ก็ต้องหมั่นให้กำลังใจตัวเองบ่อยๆ แล้วก็มองคนรอบข้าง มองคนที่เขาให้กำลังใจเรา มองถึงอนาคตข้างหน้า คือตั้งใจเรียนให้จบ แล้วก็ทำงานส่งเค้า (ลูก) เรียน” (ID6)

“ก็คิดว่าตัวเองเป็นคนเข้มแข็งมากพอ คือผ่านปัญหานี้ไปได้ ไม่น่าจะมีเรื่องอะไรที่ทำให้ไม่สบายใจได้อีกแล้ว คือเรื่องอื่นน่าจะเบาๆ ไปหมดแล้ว เป็นปัญหาที่หนักที่สุดในชีวิตแล้ว เรื่องความสุขในชีวิต หนูให้สัก 8 (เต็ม 10) ละกัน หนึ่งเพราะว่าหนูไม่ได้ทำแท้ง สองคือหนูยังเรียนจบตาม 4 ปี ไม่ได้มีปัญหาอะไร” (ID2)

“หนูว่าใจหนูเอง ใจต้องเข้มแข็ง ต้องสู้ไม่คิดแง่ลบ หนูให้ประมาณ 5 (เต็ม 10) ค่ะ เพราะว่าหนูยังรู้สึก ถ้าเป็นไปได้ หนูอยากมีลูกตอนอื่นมากกว่า ถ้าย้อนได้ ก็ไม่ท้องตอนนี้ค่ะ อยากท้องตอนพร้อมมากกว่าประมาณแบบอายุ 26-27 ปี มีงานทำ มีชีวิตที่มั่นคงก่อน” (ID1)

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ระยะแรก แม่้วยเรียนรู้สึกเสียใจและผิดหวัง เนื่องจากทุกคนมีความคาดหวังต่อการเรียนระดับอุดมศึกษา ต้องการมีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อก้าวไปสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี มีเงินเดือนสูง และเป็นความคาดหวังของครอบครัว ดังที่ณัฐณีย์ ลิ้มวัฒนาพันธ์ (2562) กล่าวว่า การก้าวเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษาได้ ต้องผ่านกระบวนการแข่งขันเพื่อสอบคัดเลือก มีค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครอง

ต้องรับภาระ ยิ่งเป็นแรงกดดันให้แม่วัยเรียนรู้สึกเสียใจและผิดหวัง และเกรงว่าจะไม่สามารถเรียนให้จบในระดับปริญญาตรีได้ และจากการศึกษาปัจจัยด้านกระบวนการในครอบครัวพบว่า บิดามารดามีความคาดหวังในตัวลูก อยากให้เรียนจบอย่างน้อยระดับปริญญาตรี สนใจในการเรียน และพร้อมสนับสนุนด้านการเงินเพื่อส่งเสริมการเรียน และส่วนหนึ่งมองว่าโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนไปจากสมัยก่อน คือ บิดามารดามีลูกน้อยลง ทำให้คาดหวังกับลูกคนเดียวสูง ส่วนลูกก็อยากทำให้บิดามารดาสมหวังเช่นกัน จนเพิ่มความเครียดให้กับตัวเอง ส่วนการรับรู้ระยะต่อมา แม่วัยเรียนรู้สึกกังวล ings สับสนต่อการดำเนินชีวิต มีแม่วัยเรียน 1 คน ที่ตั้งใจตั้งครรภ์เนื่องจากสามีต้องการมีบุตร แต่การดำเนินชีวิตก็รู้สึกกังวลไม่แตกต่างจากแม่วัยเรียนที่ไม่ตั้งใจตั้งครรภ์ เนื่องจากแม่วัยเรียนทุกคนยังมีหน้าที่หลักต้องรับผิดชอบ คือ การศึกษาเล่าเรียน ดังที่กนกพร นทีธนสมบัติ (2555) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายในทุกระบบส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และความวิตกกังวลแก่สตรีตั้งครรภ์อย่างยิ่ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การตั้งครรภ์เป็นวิกฤตตามวุฒิภาวะในชีวิต สำหรับระยะต่อมา แม่วัยเรียนรับรู้ว่าตนเองต้องให้ความสนใจกับสิ่งรอบข้างและอดทนต่ออารมณ์หงุดหงิดฉุนเฉียวของตนเอง เนื่องจากมีภาระหน้าที่หลายบทบาท ต้องรับผิดชอบหลายด้าน ต้องอดทนต่อภาวะเจ็บป่วยทั้งของตนเองและบุตร และปัญหาด้านความสัมพันธ์กับฝ่ายชาย เหนือยหงุดหงิดที่ต้องเรียนหนักขึ้น และต้องแบ่งเวลาเลี้ยงดูบุตรทั้งกลางวันและกลางคืน สอดคล้องกับการศึกษาของกันยัธณัญ สุชิน และจิรนนต์ ไชยงาม นอกซ์ (2560) ที่พบว่า แม่วัยใสจะเกิดการปรับตัวด้านร่างกายและอารมณ์ตามพัฒนาการของสตรีมีครรภ์ที่พยายามดูแลตนเองและเตรียมใจเพื่อให้พร้อมรับกับสถานะใหม่แม้ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม เป็นระยะที่

พยายามหาเหตุผลเพื่อให้ตนเองมีชีวิตใหม่ที่สมดุล ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวของแม่วัยเรียนเพื่อการดำเนินชีวิตมีหลายด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านการเลี้ยงดูบุตร และด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งแม่วัยเรียนต้องปรับเปลี่ยนการแต่งกายเพื่อปิดบังรูปร่างไม่ให้เพื่อนหรืออาจารย์สังเกตเห็นในระยะแรก เนื่องจากสังคมไทยยังไม่ยอมรับกับภาพชุดนักศึกษาตั้งครรภ์ และต้องแสวงหาความรู้เพื่อดูแลสุขภาพของตนเองและบุตรในครรภ์ ทุกคนมีการฝากครรภ์กับแพทย์ ในระยะหลังคลอด แม่วัยเรียนพยายามเลี้ยงดูบุตร บางคนมีบิดามารดา มาช่วยเลี้ยงดู หรือย้ายไปอยู่กับครอบครัว หรือจัดส่งน้า นามแม่แซ่แข็งไปให้ลูก เช่นเดียวกับมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบ ทุกคนต่างก็มีเป้าหมายในชีวิตและคาดว่าจะมีหน้าที่การงานที่ดีในอนาคต ทุกคนเห็นความสำคัญของการเรียน อีกทั้งยังมีกำลังใจและแรงบันดาลใจ คือ บุตรและครอบครัว ที่จะช่วยให้ก้าวผ่านสถานการณ์นี้ไปได้ (เบญญาภา ธิติมาพงษ์ และคณะ, 2560) ส่วนการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจของแม่วัยเรียนนั้น แม่วัยเรียนส่วนหนึ่งไม่สามารถทำงานหารายได้เสริมได้อีก ต้องกลับไปอยู่บ้านของบิดามารดาหรือบ้านของครอบครัวฝ่ายชาย ส่วนหนึ่งมีรายได้จากฝ่ายชายที่ทำงานแล้ว หรือจากครอบครัวของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ที่พบว่า มารดาวัยรุ่นต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงดูบุตรและการหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายของบุตร แต่มารดาวัยรุ่นก็สามารถปรับตัวรับมือกับสิ่งเหล่านี้ได้ในที่สุด (Pogoy, Verzosa, Coming, & Agustino, 2014)

ผลการวิจัยพบว่า มารดาวัยรุ่นได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม โดยได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของตนเอง บิดามารดาและบุคคล

ในครอบครัวให้การยอมรับ ช่วยเหลือดูแลกิจวัตรประจำวันทั้งเรื่องสุขภาพ การกินอยู่ ค่าใช้จ่าย ค่าเทอมดูแลเรื่องการเดินทางมาเรียนหนังสือ มาอยู่ให้กำลังใจช่วงตั้งครรภ์ คลอด และช่วยดูแลบุตรหลังคลอด แม่วัยเรียนบางคนได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายชายและครอบครัวฝ่ายชายเรื่องค่าใช้จ่ายในกิจวัตรประจำวัน ที่พักอาศัย รวมถึงการช่วยเหลือบุตรค่าใช้จ่ายของบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของสารเกรอซซี, ปนธร ธรรมสัจย์, และเมธาวี ดันวัฒนะพงษ์ (2554) ที่พบว่า มารดาวัยรุ่นได้ตั้งเป้าหมายชีวิตคือการสร้างอนาคตที่สดใส โดยมีบุตรเป็นแรงบันดาลใจให้อดทนและผลักดันให้ชีวิตประสบความสำเร็จ รวมถึงการได้รับปัจจัยสนับสนุนจากครอบครัว

ในสถาบันการศึกษา แม่วัยเรียนได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ ที่รับฟังปัญหา ให้คำปรึกษาเรื่องการเรียน การสอบ ช่วยให้อ่านเรียน ส่วนเพื่อนของแม่วัยเรียนมีบทบาทเป็นผู้รับฟังปัญหาให้กำลังใจ ช่วยเหลือเรื่องการเรียน และช่วยพาแม่วัยเรียนมาคลอด ช่วยเดินเอกสารของบุตรระหว่างแม่วัยเรียนคลอด ซึ่งความช่วยเหลือในสถานศึกษาที่มีให้กับแม่วัยเรียนเป็นเพียงกลุ่มอาจารย์กับเพื่อนที่ใกล้ชิด แต่ในระดับนโยบายของสถาบันการศึกษายังไม่เป็นไปตามราชกิจจานุเบกษาที่เผยแพร่กฎกระทรวงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ที่กำหนดประเภทของสถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาให้จัดหาและพัฒนาผู้สอนให้มีทัศนคติที่ดี เข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้ของนักเรียนหรือนักศึกษาแต่ละระดับ ที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้คำปรึกษาในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นแก่นักเรียนหรือนักศึกษา หากมีนักเรียนหรือนักศึกษาซึ่งตั้งครรภ์อยู่ในสถานศึกษา ต้องไม่ให้นักเรียนหรือนักศึกษานั้น

ออกจากสถานศึกษาดังกล่าว เว้นแต่เป็นการย้ายสถานศึกษา โดยจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนหรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ให้ได้รับการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสมและต่อเนื่อง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้พบว่า แม่วัยเรียนยังมีบทเรียนจากเพื่อนหรือผู้ที่ตั้งครรภ์ในสถานศึกษาถูกให้พักการเรียน แม่วัยเรียนจึงเลือกที่จะปกปิดอาการการแต่งกาย หรือบางคนไม่กล้าที่จะบอกอาจารย์ เพราะเกรงว่าจะไม่สามารถเรียนหนังสือต่อไปได้

เมื่อพบกับปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคนแรก คือ ตัวแม่วัยเรียนเอง โดยแม่วัยเรียนกล่าวว่าสามารถผ่านเรื่องราวต่างๆ มาจนทุกวันนี้ เพราะว่าตนเองมีความรับผิดชอบ คิดต่อผู้ที่มีความคิดแง่ลบของตนเอง ไม่มองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปัญหา หมั่นให้กำลังใจตัวเองบ่อยๆ แล้วมองคนรอบข้าง มองคนที่เขาให้กำลังใจ มองถึงอนาคตข้างหน้า ต้องเข้มแข็งมากพอ ต้องปรับเวลา วางแผนให้ดีเรื่องเวลา ต้องจัดการเรื่องเรียนและเรื่องอื่นๆ ของตัวเองให้ได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้แม่วัยเรียนรู้สึกพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของรินา ต๊ะดี (2560) ที่พบว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไม่ได้ส่งผลกระทบเชิงลบอย่างเดียว แต่ยังส่งผลเชิงบวกด้วย และวัยรุ่นหญิงสามารถรับมือกับการเปลี่ยนผ่านและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทใหม่ได้ ในที่สุด โดยแรงสนับสนุนจากครอบครัวและคนรอบข้างมีส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้วัยรุ่นหญิงสามารถใช้ชีวิตใหม่ในฐานะผู้ใหญ่และแม่ได้อย่างเหมาะสม

แม้ว่าการตั้งครรภ์และการเป็นแม่วัยเรียนจะไม่ใช่ที่ยอมรับ และส่งผลกระทบทั้งต่อร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจและการเงินของแม่วัยเรียน โดยเฉพาะในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่าน คือ ตั้งแต่เริ่มรู้ตัวว่าตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ แต่เมื่อเวลาผ่านไป แม่วัยเรียนสามารถเรียนรู้ที่จะรับมือกับเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้น และมีการปรับตัวเพื่อรับบทบาทใหม่ในฐานะแม่ได้อย่างเหมาะสม โดยการช่วยเหลือจากครอบครัวและบุคคลรอบข้าง ที่ช่วยบรรเทาความรุนแรงจากผลกระทบเชิงลบของการตั้งครรภ์และการเลี้ยงดูบุตร สำหรับแม่วัยเรียนในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่ไม่ใช่แม่วัยรุ่น (มีอายุเฉลี่ย 20.70 ปี) แต่มีสถานะเป็นแม่วัยเรียนที่มีอายุมากกว่าแม่วัยรุ่น ซึ่งการใช้ชีวิตและบทบาทหน้าที่หลักเหมือนกัน คือ การศึกษาเล่าเรียน และยังเป็น ผู้ที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครองที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเรียนและค่าใช้จ่ายในกิจกรรมประจำวันอื่นๆ เหมือนกับแม่วัยรุ่น แม้ว่าแม่วัยเรียนจะบรรลุนิติภาวะ คือ มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์แล้วก็ตาม สำหรับในประเทศไทย การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ส่วนใหญ่ศึกษาในกลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี และให้ความช่วยเหลือแม่วัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีเท่านั้น เช่น กรณีการฝังยาคุมกำเนิดโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสำหรับแม่วัยรุ่น ซึ่งเป็นวิธีการป้องกันการตั้งครรภ์ที่มีประสิทธิภาพสูงและมีค่าใช้จ่ายสูง ที่การจัดบริการในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมถึงเยาวชนที่มีอายุมากกว่า 20 ปี ซึ่งกลุ่มดังกล่าวก็ยังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนที่ยังไม่มีรายได้เช่นเดียวกัน แต่หากในอนาคตจะมีการปรับนิยามกลุ่มแม่วัยรุ่นให้มีช่วงอายุที่ขยายมากขึ้น ความช่วยเหลือด้านต่างๆ จะเข้าถึงแม่วัยเรียนที่อยู่ในระดับอุดมศึกษาได้บ้าง เช่น บางประเทศมีการเสนอให้ปรับนิยามช่วงอายุของ “วัยรุ่น” ให้อยู่ในช่วง 10–24 ปี เพื่อปรับเปลี่ยนข้อกฎหมายและนโยบายของหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่ดูแลด้านเยาวชนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริง เช่น อาจขยายการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่เยาวชนที่มีอายุมากขึ้น หรืออนุญาตให้ผู้ปกครองลงนามเพื่อดูแลบุตรหลานที่มีอายุตามเกณฑ์ดังกล่าวได้ (Kinghorn, Shanaube, Toska, Cluver, & Bekker, 2018)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดระบบสนับสนุนให้แม่วัยเรียนได้คงอยู่ในระบบการศึกษาต่อไป

1.2 หน่วยงานในชุมชนควรร่วมมือกันในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแม่วัยเรียน เช่น จัดให้มีคลินิกนมแม่ ศูนย์เลี้ยงดูบุตรของแม่วัยเรียน ศูนย์ประสานความช่วยเหลือด้านสังคมและเศรษฐกิจ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาทัศนคติหรือมุมมองของผู้บริหารทางการศึกษาและครูอาจารย์เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ครอบครัว และชุมชน เพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียน รวมถึงระบบดูแลและส่งต่ออย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร นทีชนสมบัติ. (2555). ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน: กรณีศึกษาสตรีตั้งครรภ์ปกติ. *วารสารมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติวิชาการ*, 16(31), 103–116.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *กฎกระทรวง กำหนดประเภทของสถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2561 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 81 ก*. สืบค้นจาก <https://www.moe.go.th/websm/2018/4/381.html>

- กันยัณณ สุชิน, และจิรนนต์ ไชยงาม นอกซ์. (2560). การปรับเปลี่ยนตนเองสู่คุณแม่วัยใสของเยาวชนในพื้นที่ตำบลดงมะเดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. ใน *คณาจารย์กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (บ.ก.), เอกสารประกอบการประชุมระดับชาติ นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 13: วิจัยและนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม* (น. 897-903). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐณีย์ ลิ้มวัฒนาพันธ์. (2562). *เด็กไทยเรียนหนักสุดในโลก-เครียด พ่อแม่กดดัน-แบกความหวังของคนรอบข้าง*. สืบค้นจาก <https://www.tcijthai.com/news/2019/7/scoop/9226>
- เบญญาภา ธิติมาพงษ์, จันทร์ปัทม ศรีแก้ว, และสุนันทา ช่างนิชเศรษฐ. (2560). ประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบ. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 37(3), 37-47.
- ปัญจกรณ์ ยะเกษม, และพัชรภักดิ์ ไชยสังข์. (2557). ประสบการณ์การเป็นแม่ของวัยรุ่น. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 8(1), 28-34.
- รีนา ต๊ะดี. (2560). ชีวิตวัยรุ่นหญิงเมื่อต้องเป็นแม่. ใน *สุชาดา ทวีสิทธิ์, และกุลภา วจนสาระ (บ.ก.), ความเป็นธรรมและความเป็นไทด้านเพศและการเจริญพันธุ์: ความท้าทายที่ไม่สิ้นสุด* (น. 159-172). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศศิณัท พันธุ์สุวรรณ, พัชรินทร์ สังวล, อิชยา มอญแสง, พัชรินทร์ ไชยบาล. (2555). ประสบการณ์หลังตั้งครรภ์วัยรุ่นที่ไม่ได้แต่งงานในภาคเหนือตอนบน มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 33(3), 17-36.
- ศูนย์อนามัยที่ 6 ชลบุรี. (2562). *สถานการณ์การคลอดในวัยรุ่น เขตสุขภาพที่ 6 ปี 2562*. สืบค้นจาก http://hpc6.anamai.moph.go.th/ewtadmin/ewt/hpc6/ewt_dl_link.php?nid=2629
- สาคร เครือชัย, ปนธ ธรรมสัตย์, และเมธาวิตันวัฒนะพงษ์. (2554). ประสบการณ์ชีวิตมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่ได้วางแผน: กรณีศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาในจังหวัดอุบลราชธานี. ใน *เอกสารการสัมมนาวิชาการและจัดประชุมวิชาการ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ประจำปี 2554* (น. 1013-1020). นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมกลุ่มจังหวัด ไตรมาส 1 ปี 2562*. สืบค้นจาก http://tpso2.m-society.go.th/wp-content/uploads/2019/03/report_21032562101230.pdf
- อรอุมา ทางดี, นภาพรไพร สาระ, และภัทรพงศ์ ชูเศษ. (2561). การพัฒนาหลักสูตรการจัดการอบรมเรื่องเพศศึกษาได้ในครอบครัว. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9: วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*, 12(27), 62-81.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park, CA: SAGE Publications.
- Kinghorn, A., Shanaube, K., Toska, E., Cluver, L., & Bekker, L. (2018). Defining adolescence: Priorities from a global health perspective. *The Lancet Child Adolescent Health*, 2(5), 305-307.

Pogoy, A. M., Verzososa, R., Coming, N. S.,
& Agustino, R. G. (2014). Lived
experiences of early pregnancy among
teenagers: A phenomenological study.
European Scientific Journal, 10(2),
157–169.

Sindiwe, J., Dalena, V. R., & Juanita, S. D.
(2012). Experiences of teenage
pregnancy among Xhosa families.
Midwifery, 28(2), 190–197.
